

รูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษตามมาตรฐาน
สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
Production quality control system management model for
Sisaket Durian LAVA according to the Thai Geographical Indication (GI)
products standard of durian farmers in Sisaket Province.

ภาดล อามาตย์¹

Padon Armart¹

Received: May 5, 2022

Revised: September 20, 2022

Accepted: November 25, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และศึกษารูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกษตรกร จำนวน 147 ราย การประชุมกลุ่มย่อยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญ จำนวน 16 ราย และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ จำนวน 120 ราย โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า มาสังเคราะห์ข้อมูลแล้วสรุปเป็นเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ จะปลูกเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ ของจังหวัด ศรีสะเกษ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ดินภูเขาไฟเก่าผุพังมาจากหินบะซอลต์ และมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้เนื้อทุเรียนมีรสชาติอร่อย เนื้อทุเรียนมีลักษณะแห้งนุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด รสชาติมันค่อนข้างหวาน เมล็ดลีบ กลิ่นไม่ฉุนมากมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้บริโภค และมีเอกลักษณ์แตกต่างจากทุเรียนที่ปลูกจากแหล่งอื่น และรูปแบบการจัดทำระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เป็นการวางระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพการผลิตและแหล่งที่มาของสินค้าของผู้ผลิต ผู้ประกอบการค้า ที่ขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) เพื่อการรักษาคุณภาพมาตรฐานการผลิต สร้างความเชื่อมั่นในแหล่งที่มาและคุณภาพของสินค้าให้กับผู้ซื้อสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เป็นการรักษาภาพลักษณ์ชื่อเสียงของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และคุ้มครองชื่อเสียงสินค้าให้เป็นสิทธิของชุมชนที่ขึ้นทะเบียน เพิ่มมูลค่าของสินค้าและเป็นเครื่องมือทางการตลาดก้าวสู่ระดับสากลต่อไป

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิต, ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ, มาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย

¹ อาจารย์ประจำสาขาบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

อีเมล drpadon2017@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ 0986708898

Abstract

The objectives of this research were: to investigate the production conditions of Sisaket lava durian products and to examine the production quality control system management model for Sisaket lava durian products according to the Thai Geographical Indication (GI) product standards of durian farmers in Sisaket Province. This study is qualitative research. The information was gathered from 147 farmers through in-depth interviews, 16 key stakeholders through focus group discussions, and 120 farmers through workshops. The participants were selected using the purposive sampling method. The collected data were verified and validated by using the triangulation technique, synthesized, and summarized as a descriptive summary.

The results of the study showed that the Sisaket lava durian products have been announced and registered as geographical indication (GI) products by the Department of Intellectual Property, Ministry of Commerce. The durians are grown only in Kantharalak District, Khun Han District, and Sri Rattana District in Sisaket Province. These areas are in old volcanic ground, decaying from basalt and rich in minerals, resulting in delicious durian flesh that is dry, soft, and tender with fine fiber. The taste is quite sweet, the seeds are withered, and the smell is not very pungent. The durian has a well-known reputation among consumers and is distinct from durian grown from other sources. Moreover, the production quality control system management model for Sisaket lava durian products according to the Thai Geographical Indication (GI) product standards of durian farmers in Sisaket Province is a system to verify the quality of production and the sources of the manufacturer's products as well as the traders who asked for permission to use the Thai Geographical Indication (GI) symbol for maintaining quality and production standards, building confidence in the sources and quality of the product for buyers of Sisaket lava durian products. The aims are to protect the image and reputation of Sisaket lava durians, to protect the product's name as the registered community's right, to increase the value of the products, and to serve as a marketing tool to reach the international level.

Keywords: Management of Production Quality Control System Model, Sisaket Lava Durian, Thai Geographical Indication Product Standards

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายของรัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัย ล้วนมุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาคความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการพัฒนาศักยภาพในการสร้างงานสร้างอาชีพของคนในชุมชน เพื่อการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะจังหวัดศรีสะเกษเกษตรกรรมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ด้วยความอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ทำให้ศักยภาพในการพัฒนาด้านการผลิตพืชผลทางการเกษตรเป็นไปอย่างหลากหลายในทุกพื้นที่

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่แต่เดิมเกษตรกรในพื้นที่นิยมทำการเกษตรกรรมเพื่อปลูกข้าวเป็นจำนวนมากถึง 3,114,753 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ 2561) และมีการปลูกผลไม้อย่างหลากหลายโดยเฉพาะทุเรียน ด้วยลักษณะสภาพภูมิอากาศของจังหวัดศรีสะเกษที่ไม่ขึ้นจนเกินไป ประกอบกับแสงแดดที่มีความเข้มแสงสูงทำให้พืชได้รับแสงอย่างเต็มที่ ทุเรียนจึงดูดธาตุอาหารจากดินมาช่วยสังเคราะห์แสงได้อย่างดี เกิดเป็นทุเรียนที่มีคุณสมบัติเฉพาะ โดยมีเนื้อทุเรียนแห้งและนุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด มีกลิ่นหอมเฉพาะไม่ฉุนมาก รสชาติมันค่อนข้างหวาน จังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่การปลูกทุเรียน 6,085 ไร่ โดยพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอกันทรลักษ์ ขุนหาญ และศรีรัตนะ ปริมาณผลผลิตรวม 4,474.64 ตัน สามารถสร้างรายได้ให้จังหวัดปีละไม่น้อยกว่า 447 ล้านบาท (สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ 2561) และในปี พ.ศ. 2560 จังหวัดศรีสะเกษได้มีการสร้างอัตลักษณ์ของทุเรียนที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้ชื่อว่า “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” โดยการขอจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (Geographical Indication หรือ GI) กับ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ในพื้นที่ 3 อำเภอ ของจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ ขุนหาญ และศรีรัตนะ ซึ่งเป็นเขตพื้นที่แนวภูเขาไฟเก่า แอ่งเหินเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นดินที่ผุพังมาจากแร่ธาตุหินบะซอลต์ ทำให้ดินจึงมีลักษณะเหนียวสีแดง ระบายน้ำดีมาก มีธาตุอาหารชนิดต่างๆ ที่จำเป็นต่อพืชในปริมาณสูง และเกษตรกรใช้น้ำใต้ดินที่มีความลึกมากกว่า 50-100 เมตร ในการให้น้ำผลไม้ที่อุดมด้วยแร่ธาตุอาหารต่างๆ ทำให้ทุเรียนมีรสชาติที่ดี มีกลิ่นหอมอ่อนๆ กรอบนอกนุ่มใน กลิ่นไม่ฉุน และเมล็ดลีบ และให้รสชาติที่แตกต่าง ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากทุเรียนพันธุ์เดียวกันที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ และกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ประกาศให้ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” เป็นทุเรียน GI ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2561 เป็นต้นมา

การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication หรือ GI) ไทย สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภคที่มีต่อผู้ผลิตในชุมชน ว่าการผลิตสินค้าดังกล่าวมีคุณภาพและมีลักษณะพิเศษที่เป็นผลมาจากปัจจัยธรรมชาติสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแหล่งผลิตผสมผสานเข้ากับภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ที่สั่งสมกันมาจนมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขานทั่วไป การใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้านี้เปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า และเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในด้านคุณภาพ กระบวนการผลิต และแหล่งที่มาของสินค้า ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ซึ่งภายหลังการขึ้นทะเบียน ทุเรียน GI แล้ว จะต้องจัดให้มีระบบการควบคุมคุณภาพ กระบวนการผลิต และแหล่งที่มาของสินค้า เพื่อให้ผู้ผลิตทุเรียนสามารถรักษามาตรฐานตามที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา และเป็นมาตรฐานที่ยอมรับได้ในระดับสากล โดยเกษตรกรในท้องถิ่นนั้นๆ ร่วมกันจัดทำระบบควบคุมภายใน (Internal Control) ในระดับผู้ผลิตและระดับพื้นที่ทั้งกระบวนการผลิตที่รับรองได้ว่าการผลิตสินค้าเป็นไปตามข้อกำหนดที่ขึ้นทะเบียนไว้ และสามารถตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) ถึงแหล่งที่มาของสินค้าได้ ตั้งแต่ต้นน้ำ คือ การเตรียมวัตถุดิบ จนถึงปลายน้ำ คือ การจัดจำหน่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชนในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ให้สามารถยกระดับสินค้าจากท้องถิ่นไปสู่ระดับประเทศและต่างประเทศ (กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ 2562)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษารูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อหาแนวทางในการจัดการระบบการควบคุมคุณภาพ กระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำให้ผู้ผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษสามารถรักษามาตรฐานในการผลิตให้ได้ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตทุเรียนของเกษตรกรให้ได้ผลดียิ่งขึ้น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมเกษตรกรให้มีแนวทางการผลิตทุเรียนที่ถูกต้องและได้ผลผลิตที่ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ ของจังหวัดศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย

ขอบเขตด้านประชากรกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เข้าร่วมโครงการจัดการระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (Internal Control) ประจำปีงบประมาณ 2562 จำนวน 147 ราย 2) คณะทำงานพิจารณาคำขอ ตรวจสอบควบคุมคุณภาพ และแหล่งที่มาของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ จำนวน 16 ราย ประกอบด้วย พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ นายอำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ เกษตรอำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ ผู้แทนเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนอำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ นักวิชาการสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ นักวิชาการศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ นักวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และ 3) ผู้เข้าร่วมการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ (GI) จำนวน 120 คน (ข้อมูลจากสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ, 2562)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพการผลิตทุเรียนและการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พร้อมการศึกษาการแนวทางการจัดการระบบคุณภาพการผลิตสินค้าเกษตรตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant) ซึ่งเป็นเกษตรกรชาวสวนทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษในเขตพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เข้าร่วมโครงการจัดการระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (Internal Control) สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ประจำปี 2562 ทั้งหมดจำนวน 147 ราย

การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ผู้วิจัยได้จัดการประชุมกลุ่มย่อยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 16 คน ประกอบไปด้วย คณะทำงานพิจารณาคำขอ ตรวจสอบควบคุมคุณภาพ และแหล่งที่มาของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ ในการจัดหาระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (Internal Control) สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop Seminar) ผู้วิจัยได้จัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 120 คน ประกอบด้วย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟ ศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) จากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เจาะลึก มีประเด็นในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษเป็นอย่างไร
2. แบบสนทนากลุ่ม มีประเด็นในการสนทนาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
3. แบบสนทนาเชิงปฏิบัติการ มีประเด็นในการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันเกี่ยวกับแนวทางการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาได้เตรียมความพร้อมในการเข้าไปสัมภาษณ์แบบถึงตัว เป็นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการก่อนถึงแนวคิดในการสอบถามสภาพและปัญหาในการปลูกทุเรียนของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้เครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยและการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การจดบันทึก การบันทึกเสียง และการบันทึกภาพ
2. การจัดประชุมกลุ่มย่อย เกี่ยวกับกระบวนการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยติดต่อประสานงานเชิญผู้ให้ข้อมูลสำคัญร่วมประชุม ณ ห้องประชุมสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ และ ห้องประชุมสำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการผลิตทุเรียนของเกษตรกร และรูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 1 การประชุมกลุ่มย่อย ณ ห้องประชุมสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา: (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ, 2562)

ภาพที่ 2 การประชุมกลุ่มย่อย ณ ห้องประชุมสำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา: (สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, 2562)

3. การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เกี่ยวกับแนวทางการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ผู้วิจัยได้ประสานงานเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญมาร่วมการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ณ ห้องประชุมถนอม อินทรกำเนิด โรงแรงศรีพุทธธาลัรราชภัฏสัมมนาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 3 การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ณ ห้องประชุมถนอม อินทรกำเนิดโรงแรมศรีพทุธรถาลัยราชภัฏสกลนคร
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
ที่มา: (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ, 2562)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะเริ่มต้นจากการนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษามาจัดทำให้เป็นระบบ โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จากนั้นจึงทำการตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกันคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ และการตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลต่างๆ กัน ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และข้อมูลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ เมื่อได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องแล้ว จึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟ ศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าส่งออกซึ่งทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ในปี 2562 มีพื้นที่ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ 6,097 ไร่ ให้ผลผลิตผลิตแล้ว 2,982 ไร่ และยังไม่ให้ผลผลิตอีก 3,115 ไร่ โดยได้ผลผลิตทุเรียนเฉลี่ย 1,609 กิโลกรัมต่อไร่ ปริมาณผลผลิตรวมประมาณ 4,799 ตัน เนื่องจากได้รับผลกระทบจากอิทธิพลพายุฤดูร้อน จึงส่งผลให้ราคาทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยราคาจำหน่ายทุเรียนหน้าสวนช่วงเดือนมิถุนายน จำหน่ายกิโลกรัมละ 160-170 บาท และราคาขายปลีกจำหน่ายกิโลกรัมละ 180-200 บาท โดยอำเภอขุนหาญมีพื้นที่ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษมากที่สุด รองลงมาคือ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ ตามลำดับ และพันธุ์ทุเรียนที่เกษตรกรนิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์หมอนทองและพันธุ์ก้านยาว

ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษจะปลูกเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอ กันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ ของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ดินภูเขาไฟเก่าๆ พังมาจากหินบะซอลต์ และมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้เนื้อทุเรียนมีรสชาติอร่อย เนื้อทุเรียนมีลักษณะแห้งนุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด รสชาติมันค่อนข้างหวาน เมล็ดลีบ กลิ่นไม่ฉุนมาก เป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากทุเรียนที่ปลูกจากแหล่งอื่น ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และได้รับการประกาศขึ้นทะเบียน “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2561 ทะเบียนเลขที่ สข 61100112 ส่งผลให้สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคทั้งภายในและภายนอกประเทศและเป็นที่ต้องการบริโภคทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษมากขึ้น

ช่องทางจัดจำหน่ายทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษของเกษตรกรมีหลายช่องทาง ได้แก่ การจำหน่ายแบบเหมาสวนที่เรียกว่า “การขายคว่ำหนาม” ให้กับพ่อค้าหรือล้งในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ การจำหน่ายให้พ่อค้าหรือล้ง นอกพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าจากจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดระยองที่มารับซื้อทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเพื่อนำไปส่งออกเป็นทุเรียนพรีเมียมไปยังประเทศจีน มีเปิดให้บริการลูกค้าเที่ยวชมสวนทุเรียนและจำหน่ายทุเรียนเองหน้าสวน มีการจำหน่ายผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์การเกษตร การนำไปจัดจำหน่ายในงานเทศกาลทุเรียนประจำปีอำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษณ์ และงานเทศกาลทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ณ อำเภอเมืองศรีสะเกษ รวมถึงการนำไปจัดจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำในจังหวัดศรีสะเกษและต่างจังหวัด เช่น ห้างแม็คโคร สาขาศรีสะเกษ ห้างเซลทรัลอุบลราชธานี ห้างเดอะมอลล์ และห้างเซลทรัลเวิลด์ กรุงเทพมหานคร เป็นต้น และเกษตรกรได้มีการประชาสัมพันธ์และจัดจำหน่ายทุเรียนผ่านสื่อออนไลน์ Facebook แล้วจัดส่งสินค้าผ่านบริษัท Kerry และบริษัทไปรษณีย์ไทย เป็นจำนวนมาก

2. รูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟ ศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า จังหวัดศรีสะเกษเริ่มมีการวางรูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ในปี 2562 โดยมีการจัดวางระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพการผลิตและแหล่งที่มาของสินค้าของผู้ผลิต ผู้ประกอบการค้าที่ขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) เพื่อการรักษาคุณภาพมาตรฐานการผลิต สร้างความเชื่อมั่นในแหล่งที่มาและคุณภาพของสินค้าให้กับผู้บริโภค เป็นการรักษาภาพลักษณ์ชื่อเสียงของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เพิ่มมูลค่าของสินค้าและเป็นเครื่องมือทางการตลาดก้าวสู่ระดับสากลต่อไป ทำให้ทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักว่ามีรสชาติอร่อย มีเอกลักษณ์แตกต่างจากทุเรียนที่ปลูกจากแหล่งอื่น ตรงที่เนื้อทุเรียนแห้งนุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด เมล็ดลีบ กลิ่นไม่ฉุนมาก รสชาติมันค่อนข้างหวาน โดยภายหลังจากที่จังหวัดศรีสะเกษได้ยื่นขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย เปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพและแหล่งที่มาของสินค้า เป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และสนับสนุนการท่องเที่ยวชมสวนสู่แหล่งผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

รูปแบบการดำเนินการจัดทาระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษได้มีการดำเนินการโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษได้ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” แบ่งเป็น 3 คณะ ประกอบด้วย

1. คณะกรรมการกำกับดูแลและอนุญาตการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ เป็นประธาน มีหัวหน้าส่วนราชการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญอีก 26 คน เป็นคณะกรรมการ โดยคณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ 1) ให้คำปรึกษาความเห็นในการควบคุมตรวจสอบกระบวนการผลิตและจำหน่ายสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดศรีสะเกษ 2) วางแผนจัดระบบการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ให้สอดคล้องกับคู่มือการปฏิบัติงานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ 3) วางแผนจัดระบบการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้ปฏิบัติเป็นไปตามแนวทางและข้อกำหนดของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟ ศรีสะเกษ 4) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้แพร่หลาย เพื่อป้องกันการสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า และ 5) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

2. คณะทำงานพิจารณาคำขอ ตรวจสอบควบคุมคุณภาพ และแหล่งที่มาของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” มีผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษเป็นประธาน มีหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้แทน อีก 10 คน เป็นคณะทำงาน โดยคณะทำงาน มีหน้าที่ 1) พิจารณารับคำขอขึ้นทะเบียนและจัดทำทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้จัดจำหน่ายทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ที่ประสงค์จะขอใช้ตราสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ 2) ตรวจสอบคำขอและคุณสมบัติของสมาชิกผู้ขอขึ้นทะเบียนใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ 3) ติดตามประเมินผลคุณภาพของผู้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาคุณภาพมาตรฐานให้มีความยั่งยืน 4) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และ 5) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการกำกับดูแลและอนุญาตการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

3. คณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีเกิดปัญหาละเมิด ขอร้องเรียน ขอฟិพาท และขอร้องเรียนจากการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้า “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” มีคณะทำงานระดับจังหวัด ซึ่งมีปลัดจังหวัดศรีสะเกษ เป็นประธานคณะทำงาน และมีคณะทำงานระดับอำเภอ ซึ่งมีนายอำเภอ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย เป็นประธานคณะทำงาน โดยคณะทำงานมีหน้าที่ 1) ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีเกิดปัญหาการละเมิด ขอร้องเรียน ขอฟิพาทและข้อเสียหายอันเกิดจากการละเมิดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ 2) รายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริง และนำเสนอแนวทางแก้ไขต่อคณะกรรมการกำกับดูแลและอนุญาตการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และ 3) ปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการกำกับดูแลและอนุญาตการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

รูปแบบการทำการระบบควบคุมคุณภาพมาตรฐานสินค้า GI ต้องสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค มีเงื่อนไขที่ต้องดำเนินการสำหรับระบบควบคุม ได้แก่ การจัดให้มีระบบตรวจสอบและควบคุมทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด จัดให้มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและผู้ประกอบการค้าที่ประสงค์จะขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า และผู้ประสงค์จะขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานของสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และต้องได้รับการตรวจสอบโดยคณะกรรมการระดับจังหวัด ซึ่งเกณฑ์ขั้นต่ำในการประเมินสวนทุเรียน GI ก็คือ ต้องเป็นสวนที่ผ่านการรับรอง GAP เป็นการการันตีคุณภาพการจัดการสวนทุเรียนตามแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agriculture Practice) แล้วเป็นอย่างน้อย โดยคณะกรรมการฯ จะพิจารณาตั้งแต่พื้นที่การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพมีลักษณะตรงตามความต้องการและปลอดภัยต่อผู้บริโภค ซึ่งการตรวจประเมินจะพิจารณาทั้งสภาพสวนและการจดบันทึกการปฏิบัติงานจัดการสวนทุเรียนของเกษตรกรเป็นหลัก ถือเป็นขั้นตอนสำคัญหนึ่งที่จะส่งผลต่อคุณภาพของผลทุเรียน และที่สำคัญทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษจะต้องเก็บเกี่ยวที่ความสุกแก่ไม่น้อยกว่า 80% เพื่อป้องกันการดัดทุเรียนอ่อนจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค อันจะส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และทุเรียนทุกลูกจะต้องมีการติดแท็ก QR Code เพื่อให้สามารถสืบย้อนกลับแหล่งที่มาว่ามาจากสวนไหนได้อีกด้วย

อภิปรายผล

1. สภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษของเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษจะปลูกเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอบุณฑล และอำเภอศรีรัตนะ ของจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ดินภูเขาไฟเก่าผุพังมาจากหินบะซอลต์ และมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้เนื้อทุเรียนมีรสชาติอร่อย เนื้อทุเรียนมีลักษณะแห้งนุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด รสชาติมันค่อนข้างหวาน เมล็ดลีบ กลิ่นไม่ฉุนมาก มีเอกลักษณ์แตกต่างจากทุเรียนที่ปลูกจากแหล่งอื่น โดยอำเภอบุณฑลมีพื้นที่ปลูกทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ มากที่สุด รองลงมาคือ อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ ตามลำดับ และพันธุ์ทุเรียนที่เกษตรกรนิยมปลูก ได้แก่ พันธุ์หมอนทองและพันธุ์ก้านยาว เกษตรกรชาวสวนทุเรียนมีช่องทางจำหน่ายทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษหลายช่องทาง ได้แก่ การจำหน่ายแบบเหมาสวนให้กับพ่อค้าหรือล้งทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าจากจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดระยองที่มารับซื้อทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษเพื่อนำไปส่งออกเป็นทุเรียนพรีเมียมไปยังประเทศจีน มีการจำหน่ายผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์การเกษตร การนำไปจัดจำหน่ายในงานเทศกาลทุเรียนประจำอำเภอและจังหวัดศรีสะเกษ รวมถึงการนำไปจัดจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำในจังหวัดศรีสะเกษและต่างจังหวัด และเกษตรกรได้มีการประชาสัมพันธ์และจัดจำหน่ายทุเรียนผ่านสื่อออนไลน์ Facebook แล้วจัดส่งสินค้าผ่านบริษัท Kerry และบริษัทไปรษณีย์ไทย เป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับ สุวรรณ สุภูมิรสม (2528 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาพบว่า ผลไม้ไทยมีศักยภาพที่จะเป็นสินค้าออกที่ทำเงินให้กับประเทศได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นผลไม้เมืองร้อนที่มีรสชาติดี มีหลายชนิดหมุนเวียนตลอดปี และไม่มีคู่แข่งในตลาดโลก แต่ตลาดสินค้าออกสำหรับผลไม้จากประเทศไทยยังประสบปัญหาอยู่หลายด้าน โดยเฉพาะการเสื่อมเสียด้านคุณภาพ จึงควรศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการที่จะทำเอาเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้ เพื่อให้สามารถควบคุมผลไม้ที่ส่งออกให้มีคุณภาพดีเป็นที่ยอมรับของลูกค้า การเพาะปลูกผลไม้ไม่มีแหล่งกระจายไปทั่วทุกภาคของประเทศ ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศ ฤดูกาลผลิตของผลไม้แต่ละชนิดโดยเฉลี่ยจะนานประมาณ 1-2 เดือน โดยมีช่วงเวลาการผลิตแตกต่างกัน หมุนเวียนไปตลอดทั้งปี ผลไม้ที่มีมูลค่าการส่งออกมากที่สุด ได้แก่ ลำไย ทุเรียน กล้วย มะละกอ ฝรั่ง และมะม่วง ประเทศผู้รับซื้อที่สำคัญเรียงตามลำดับ คือ ฮองกง สิงคโปร์ และมาเลเซีย โดยมูลค่าของการส่งออกในแต่ละปีมีแนวโน้มสูงขึ้น ผลการศึกษาทดลองในห้องปฏิบัติการแสดงให้เห็นว่า การใช้อุณหภูมิต่ำเก็บรักษาผลไม้ อาจเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยรักษาคุณภาพได้ดีและง่าย แต่จะต้องใช้อุณหภูมิที่ไม่ต่ำจนทำให้เกิดการเสื่อมเสีย ซึ่งมีลักษณะอาการและอุณหภูมิที่ทำให้เกิดในผลไม้แต่ละชนิดแตกต่างกันไป และอาจใช้เทคนิคในการเก็บรักษาอื่นๆ ร่วมด้วย อย่างไรก็ตามการปรับปรุงคุณภาพของผลไม้ที่จะให้ผลดีที่สุดคือ ต้องมีการควบคุมคุณภาพให้ครบทุกขั้นตอน ตั้งแต่ผู้เพาะปลูกจนถึงมือผู้บริโภค

2. รูปแบบการจัดการระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ตามมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ของเกษตรกรชาวสวนทุเรียนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของผู้บริโภคทั่วไป มีรสชาติอร่อย มีเอกลักษณ์แตกต่างจากทุเรียนที่ปลูกจากแหล่งอื่น ตรงที่เนื้อทุเรียนแห้งนุ่มเหนียว เส้นใยละเอียด เมล็ดลีบ กลิ่นไม่ฉุนมาก รสชาติมันค่อนข้างหวาน จังหวัดศรีสะเกษได้ยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กับกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และได้รับการประกาศขึ้นทะเบียน “ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ” เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เปรียบเสมือนเป็นแบรนด์ของท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงคุณภาพ/แหล่งที่มาของสินค้า และจังหวัดศรีสะเกษได้มีการจัดทำระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ด้วยการวางระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพการผลิตและแหล่งที่มาของสินค้าของผู้ผลิต ผู้ประกอบการค้า ที่ขออนุญาตใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) เพื่อการรักษาคุณภาพมาตรฐานการผลิต สร้างความเชื่อมั่นในแหล่งที่มาและคุณภาพของสินค้าให้กับผู้ซื้อสินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ เป็นการรักษาภาพลักษณ์ชื่อเสียงของทุเรียนภูเขาไฟ

ศรีสะเกษ และคุ้มครองซื้อสินค้าให้เป็นสิทธิของชุมชนที่ขึ้นทะเบียน เพิ่มมูลค่าของสินค้าและเป็นเครื่องมือทางการตลาด
ก้าวสู่ระดับสากลต่อไป

รูปแบบการดำเนินการจัดทาระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย สินค้าทุเรียน
ภูเขาไฟศรีสะเกษ ดำเนินการโดยจังหวัดศรีสะเกษมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียน
ภูเขาไฟศรีสะเกษ แบ่งเป็น 3 คณะ ได้แก่ 1) คณะกรรมการกำกับดูแลและอนุญาตการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟ
ศรีสะเกษ 2) คณะทำงานพิจารณาคำขอ ตรวจสอบควบคุมคุณภาพและแหล่งที่มาของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟ
ศรีสะเกษ และ 3) คณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริง กรณีการละเมิด ขอร้องเรียนข้อพิพาท และขอร้องเรียนจากการใช้สิ่ง
บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ

การจัดทาระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ สามารถ
ตรวจสอบย้อนกลับได้ เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค มีเงื่อนไขที่ต้องดำเนินการสำหรับระบบควบคุม โดยการจัดให้
มีระบบตรวจสอบและควบคุมทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด จัดให้มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิตและ
ผู้ประกอบการค้าที่ประสงค์จะขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า และ
ผู้ประสงค์จะขอใช้ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) ต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานของสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่ง
ชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย สินค้าทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และต้องได้รับการตรวจสอบโดยคณะกรรมการระดับจังหวัด ซึ่งเกณฑ์
ขั้นต่ำในการประเมินสวนทุเรียน GI ก็คือ ต้องเป็นสวนที่ผ่านการรับรอง GAP เป็นการกั้นรั้วคุณภาพการจัดการสวนทุเรียน
ตามแนวทางการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม (Good Agriculture Practice) แล้วเป็นอย่างน้อย โดยคณะกรรมการฯ
จะพิจารณาตั้งแต่พื้นที่การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มี
คุณภาพมีลักษณะตรงตามความต้องการและปลอดภัยต่อผู้บริโภค ซึ่งการตรวจประเมินจะพิจารณาทั้งสภาพสวนและการ
จัดบันทึกการปฏิบัติงานจัดการสวนทุเรียนของเกษตรกรเป็นหลัก ถือเป็นขั้นตอนสำคัญหนึ่งที่จะส่งผลต่อคุณภาพของผล
ทุเรียน และที่สำคัญทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษจะต้องเก็บเกี่ยวที่ความสุกแก่ไม่น้อยกว่า 80% เพื่อป้องกันการตัดทุเรียนอ่อน
จำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค อันจะส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ และทุเรียนทุกลูกจะต้องมีการติดแท็ก
QR Code เพื่อให้สามารถสืบย้อนกลับแหล่งที่มาว่ามาจากสวนไหนได้อีกด้วย สอดคล้องกับ วิธัญญา จงพิพัฒนสุข
(2558 : 207) ที่ศึกษาพบว่า การจัดการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สู่ความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมส่งเสริมการเรียนรู้ที่เป็น
การบูรณาการเนื้อหาการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ภายใต้โครงสร้างสังคมและปฏิสัมพันธ์ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่าง
โครงสร้างกับปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ วิถีชีวิตที่ให้ความสำคัญกับการใช้และรักษาธรรมชาติ ขณะเดียวกันชุมชนยังให้ความสำคัญ
กับการมีส่วนร่วมทางสังคม และความเป็นเจ้าของ ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้ในการจัดการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สู่ความเป็นผู้
ประกอบการเพื่อสังคมที่อยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมที่ต้องการพึ่งพาตนเองจากพืชพันธุ์ธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะจากแหล่ง
ภูมิศาสตร์ในท้องถิ่น การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ผ่านเงื่อนไขและแนวปฏิบัติในกระบวนการ
ผลิตสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตั้งแต่ภูมิศาสตร์ของวัตถุดิบหรือพื้นที่เพาะปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การแปรรูป
ตลอดจนการจำหน่าย และสอดคล้องกับ พัทญวีร์ พลพานิชย์ (2561 : 108-109) ที่ศึกษาพบว่า การพัฒนาสินค้าสิ่งบ่งชี้
ทางภูมิศาสตร์ประกอบด้วย วิธีการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ความสนใจขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทาง
ภูมิศาสตร์ ปัจจัยที่ทำให้ขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ปัญหาอุปสรรคการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
และสภาพปัจจุบันการพัฒนาสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อรูปแบบการพัฒนาสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
3 ด้าน ประกอบด้วย 1) การกำหนดนโยบายพัฒนาการส่งเสริมสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ 2) การพัฒนากระบวนการวิธี
การและรูปแบบการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และ 3) การสนับสนุนหลังการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้

ทางภูมิศาสตร์ โดยรูปแบบการพัฒนาสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้ง 3 ด้าน มีปัจจัยแวดล้อมสำคัญของการพัฒนาประกอบด้วย การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้มีการคุ้มครองที่ครอบคลุม การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างถ่องแท้ก่อนการขึ้นทะเบียน การใช้กระบวนการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยใช้นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ การสร้างกระบวนการตรวจสอบคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายในกลุ่มให้เป็นมาตรฐานและยั่งยืน การสร้างระบบตรวจสอบควบคุมคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อย่างมีมาตรฐานสากล การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้มากขึ้นและแพร่หลาย การส่งเสริมให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์พัฒนาตนเองและพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมให้พัฒนาสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ให้มากที่สุด และการส่งเสริมให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีศักยภาพนำสินค้าไปขึ้นทะเบียนในต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษควรดำเนินการพัฒนากระบวนการตรวจสอบคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษให้เป็นมาตรฐานและต่อเนื่อง ควรยกระดับระบบตรวจสอบควบคุมคุณภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สู่มาตรฐานสากล
2. หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้มากขึ้นและแพร่หลาย การส่งเสริมให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์พัฒนาตนเองและพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งสู่ความยั่งยืน
3. จังหวัดศรีสะเกษควรส่งเสริมสินค้าที่มีศักยภาพของจังหวัดศรีสะเกษให้มีการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ให้มากที่สุด และการส่งเสริมให้ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีศักยภาพนำสินค้าไปขึ้นทะเบียนในต่างประเทศ
4. เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนควรแสวงหาความรู้ในการบริหารจัดการต้นทุน และการวางแผนทางการเงิน จึงจะสามารถลดต้นทุนได้ด้วยวิธีต่างๆ ได้แก่ ควรรู้จักวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการลงทุน จุดคุ้มทุน การจัดทำบัญชีภายในครอบครัว และการคำนวณรายรับ-รายจ่าย ซึ่งเมื่อมีการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะสามารถลดความเสี่ยงจากขาดทุนได้
5. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรมีการขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ต่อไป
6. ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาแนวทางการจัดการระบบควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิตสินค้าชนิดอื่นๆ ที่ขึ้นทะเบียนสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) และแนวทางการลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตทุเรียนของเกษตรกร รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเชิงบูรณาการสู่ความยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2562). *โครงการส่งเสริมและคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2562*.

กรุงเทพฯ : กรมทรัพย์สินทางปัญญา, กระทรวงพาณิชย์.

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2559). *ความรู้เบื้องต้นด้านทรัพย์สินทางปัญญา*. กรุงเทพฯ : กรมทรัพย์สินทางปัญญา, กระทรวงพาณิชย์.

- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ. (2560). ยุทธศาสตร์การค้าจังหวัดศรีสะเกษ. ศรีสะเกษ : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ.
- วิธัญญา จงพิพัฒนสุข. (2558). การนำเสนอรูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างเสริมความสามารถการจัดการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สู่ความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณ สุภิมารส และคณะ. (2528). การศึกษาการปรับปรุงคุณภาพของผลไม้เพื่อการส่งออก. รายงานการวิจัย คณะวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัชญ์วีร์ พลพานิชย์. (2561). “รูปแบบการพัฒนาสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์.” วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์, 13(1), 97-112.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ. (19 ตุลาคม 2561). “รายงานผลผลิตทางการเกษตรในจังหวัด ศรีสะเกษ ปี 2561”. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, [รายงานการสำรวจ]. สืบค้นเมื่อ 19 ตุลาคม 2561, จาก <http://sisaket.doe.go.th>.